

Pilegrimsvandring

28. og 29. august.

*For første gang inviterer
Groruddalen Historielag
medlemmer og andre interesserte
til en to dagers vandring. Start
på Nordtvet Gård lørdag
den 28. kl. 09.00*

*Vær rask, påmeldingsfristen er
23. august.*

Se side 5 og 6

Hva skjer?

Høsten er tid for vandringer. Vi har også i høst vandringer som sikkert vil interessere mange.

side 4

Jubileumsberetninger

Vi oppfordrer lag og organisasjoner til å gi oss sine jubileumsberetninger.

Side 8

Vassbæring i Norge.

Dette er en artikkel om hvordan kvinner måtte streve for å sørge for vann til folk og dyr.

Side 5

Lillomarka

Et friluftsområde like utenfor stuedøren.

Et praktfullt naturområde.

Side 8

Historie er spennende

Fra stabburstrappen

De glødende ildsjeler.

Etter at første halvår 2004 er passert kan Groruddalen historielag nok en gang se tilbake på en aktiv periode. Det har vært god oppslutning om både møter og rusleturer, og for 17. gang har en årbokkomité klart å samle stoff til en lokalhistorisk publikasjon. Årbok 2004 vil være klar for lansering i slutten av oktober.

Interessen for lokalhistorien synes å være økende. Medlemstallet i historielaget gjenspeiler dette; vi blir flere og flere år for år.

I spissen for denne stadig voksende flokken går en liten gruppe ildsjeler; personer som gløder for sakene og drar lasset i noe større grad enn andre. De bidrar til at kulturminner blir oppdaget og sikret, og de sørger for at omgivelser og myndigheter blir gjort kjent med det verdifulle arbeidet som utføres av Groruddalen historielag.

I løpet av de siste årene er det noen spesielle saker som har preget virksomheten. Jeg vil peke på tre slike. De har pågått over lang tid; enkelte er ennå ikke avsluttet. De har hver for seg stor betydning for det lokale kulturminnevernet i Groruddalen og bidrar til å skape forståelse, både lokalt og ikke minst hos offentlige instanser, for verdien av de lokalhistoriske ankerfestene som finnes i området vårt.

Først vil jeg nevne skansene på Bakås og Gjelleråsen. Disse festningsverkene spilte en rolle i forbindelse med den svenske kongen Carl XIIIs felttog mot Norge i 1716 og bidro til at han led et militært nederlag og mislyktes i sitt forsøk på å innta Akershus festning.

Skansene ble fredet for et par år siden, og det pågår nå et arbeid for å bringe dem bedre fram i lyset gjennom et restaureringsprosjekt som også historielaget deltar i.

Den andre saken dreier seg om en historisk ferdselsåre. Omkring 1990 gikk Groruddalen historielag i bresjen for å merke Oldtidsveien over Gjelleråsen.

Senere har historielaget bidratt sterkt til å få veien offisielt godkjent som del av Pilegrimsleden mellom Oslo og Nidaros. Hvert år arrangeres det minst én lokalthistorisk rusletur langs denne veien.

For det tredje er det verdt å peke på et prosjekt som historielaget har vært engasjert i gjennom mer enn ti år. Det ble avsluttet i mai da Stiftelsen Gamle Rommen Skole oppløste seg selv etter å ha fullført oppgaven med å omdanne skolen til lokalt kulturhus og skolebruksmuseum. Drifts- og vedlikeholdsansvaret for *Kulturhuset Rommiskolen* er nå overtatt av bydel Stovner. Måtte kommunen ta vel vare på det historiske skoleanlegget!

Både skansene, Oldtidsveien og den gamle skolen er eksempler på lokalhistoriske ankerfester av høy verdi. Ildsjeler har stått for framdriften i disse sakene. De utgjør aldri noen stor flokk, ildsjelene, og det finnes mange eksempler på at de kan brenne ut og sløkne. Men positive tilbakemeldinger og støtte fra myndigheter og fra annet hold kan gi næring til ilden og bidra til ny glød. At godfolk i Groruddalen viser interesse, deltar i møter, slår følge på rusleturer, kjøper årbøker og gjerne melder seg inn i historielaget, er tilbakemeldinger som får ildsjeler til å gløde videre.

August 2004, Bjørn H. Syversen

Utstilling av gamle steinhoggerredskaper?

Vi arbeider for å lage en utstilling i samarbeid med Nordtvet Bibliotek i begynnelsen av oktober. Følg med i Akers Avis/Groruddalen.

Årsmøtet 2004

Årsmøtet arrangeres på Nordtvet Gård, Stabburet onsdag den 27. oktober. Samtidig lanseres Årbok 2004. Vi har for øvrig sikret oss Leidulv Mydland fra Byantikvaren som vil kåsere om Kulturminneatlas for Groruddalen. Innkalling vil som vanlig bli sendt ut før møtet.

Hva skjer?

Dato/tid	Møteplass	Aktivitet
Lørdag 28. og søndag 29. august kl. 0900	Nordtvet Gård Gårdsveien 1-3	Pilegrimsvandring Pilegrimsleden fra Groruddalen til Hamar er nå stort sett oppmerket. Dette markeres med en to dagers tur. Se nedenfor.
Søndag 5. september kl 1215	Ammerudhjemmet, Ammerudveien 45	Ammeruddagene Vandring i lokalmiljøet (etter gudstjeneste og kirkekaffe). Guide : Erik Aurbakken
Søndag 12. september kl. 1245	Bakås skole (Parkering i skolegården) eller Ellingsrud T-banestasjon	Den norske kulturminnedagen 2004 markeres i hovedskansen på Bakås. Prosjektleder Jens Treider orienterer og Harald Moberg fra forsvarsmuseet demonstrerer gamle våpen (kanskje en kanon?)
Søndag 19. september kl. 1200	Bommen i Lilloseterveien	Vandring langs den gamle turveien ved Breisjøen mot Lilloseter Turleder: Erik Aurbakken

Pilegrimsvandring 28. og 29. august.

Pilegrimsleden fra Groruddalen til Hamar er nå stort sett oppmerket. For å markere dette innbyr vi våre medlemmer og andre interesserte til en to-dagers vandring i deler av pilegrimsleden. Avreise med "veteranbuss" (De blå omnibusser) fra Nordtvet Gård lørdag kl. 09.00 til Eidsvoll. Vandring i to etapper, lørdag ca 18 km og søndag ca 15 km. Overnatting underveis. Ankomst Domkirkeodden på Hamar søndag ettermiddag, med omvisning og middag. Avreise ca kl 18.30.

Turen koster kr. 200,- per person. Påmelding innen 23. august til Groruddalen Historielag, Postboks 37 Grorud, 0905 Oslo.

Tlf 928 29 827 eller e-post: styret@grohi.com

Sent ute? Ring likevel!

Torsdag 26. august arrangerer Alnaelvas Venner en vandring langs Alna, fra det nye anlegget ved Hølaløkka oppover til Prestegårdsskogen. Tone Buberger forteller om det nye anlegget, Leirfossen og huldra (som sikkert møter fram), om gammel industri og gamle veier.

**Møt utenfor Grorudveien 52 (Trygve Lies barndomshjem)
kl. 1800 torsdag 26. august.**

Vassbæring i Norge

Vann inn og vann ut

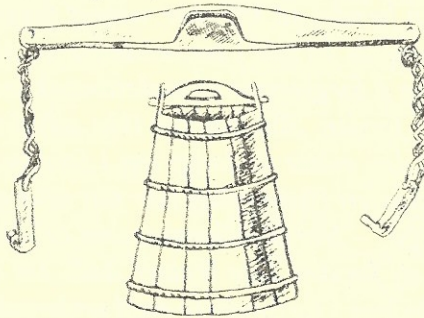
Det er bare å vri på en hendel så kommer vannet fossende og så lenge du vil og kan brukes til en mengde formål i husholdningen. Alt overflødig vann etter vask og oppvask og ikke å forglemme et toalettbesøk ledes vekk gjennom sinnrike rørsystemer under jorden. Slik har det ikke alltid vært. Også på store og små gårder i Groruddalen måtte de langt inn i forrige århundre bære vannet både inn og ut. Groruddalen Historielag har fått tillatelse til å gjengi stoff fra en artikkel i "By og bygd" – Norsk folkemuseums årbok 1950-51 om "Vassbæring i Norge" skrevet av forsker Lily Weiser Aall. De eksemplene som er tatt med her er innsendte bidrag i forbindelse med undersøkelsen.

Det var som regel kvinnene som måtte bære alt vannet som skulle til både i husholdningen og til fjøset. Vi gjengir her en beskrivelse fra Møre og Romsdal som gir et godt bilde av kvinnes slit:

"Det var ei stor lukka for kvinnfolki at det vart slutt med vassberingi både til folk og fe. Dette arbeid låg fyrst og fremst på deim. Sant var det eit hardbale arbeid i frost, sno og rennefokk å bera alt vatnet som til skulde. Berre til ein buskap på 9-10 kyr, hest og smale gjekk det mykje til. Og mykje av dette vatnet laut dei bera tvo gonger. Fyrst til eldhuset der det skulle vermast, so til fjøset åt dyri. Ikkje lite gjekk med til huset, til drikke og matvatn, og så til vaskevatt. Det vart sikkert fleire hundrad liter for dagen alt i alt. Dei digre trebyttone (budrikkbyttor var dei nemnde) tok sine 16-17 liter kvar. Dei var vassdrukne og tunge i seg sjølv. Fylte med vatn, trur eg heile byrdi vog kring 60 kg. Å bera ei slik byrd, lang veg ofte, røynte på for nokon kvar i

storm og uver. Det var ikkje spøk å vera tenestegjenta på ein gard i dei tider. For det var ho som hadde vassberingi på seg for det meste attåt alt det andre arbeidet. Mor mi kunde fortelja frå ho var tenestegjenta, at stakken hennar stod av seg sjølv på golvet, når ho tok han av seg, avdi han var stivfrossen av vatnet som skvatt or byttone, når ho bar deim i frost, sno og rennefok, sumtid lang veg..

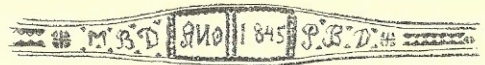
Det er ingen tvil om at det også i Groruddalen måtte bæres mye vann både inn og ut. Denne tiden er for lengst forbi, men det kan ikke skade å tenke tilbake og prøve å forstå alt slitet med bæring av vann. Enten gården var stor eller liten, vann ble båret, både inn og ut, og det var kvinnene som bar. Mennene nøyde seg med å sørge for vann til hestene i stallen. Likevel bidro mannen på sin måte ved å lage høvelig bæreredskap, og her har oppfinnsomheten vært stor. Her er eksempler på det

Vassåk med vidjer, trekroker og lagget trebøtte.

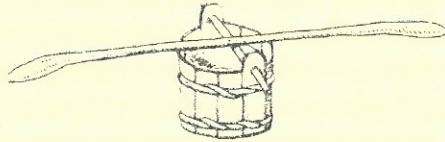
Bæreåk med karveskrud fra Tolga i Hedmark.

Detalj av malt og skåret åk fra Vestlandet

Her har mennene utfoldet sine kunstneriske evner. Det var ikke uvanlig at kunstferdig utformede vasstre ble gitt som medgift når bruden flyttet hjemmefra. Enkelte ivrige kjæresten ga også kunstferdige vasstre som gave til bruden. En meget gammel metode å bære tunge byrder på er den at to personer bærer byrden opphengt på en stang, en såkalt såstang, som hviler med hver ende på en skulder på de to bærerne. Bærerne går oftest etter hverandre. Slik ser en det på bilder fra gamle og nye tider og slik er det også i Norge. På Bayeux-tapetet (1066-77 e. Kr.), som framstiller vikinger, ser en krigere frakte tunge rust-

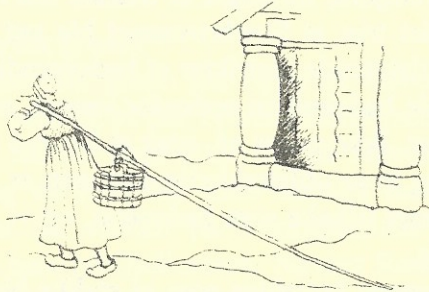
ninger på en bærestang I Snorres Edda, Gylfaginning kap. 11, er det fortalt om to barn, som bar en så på en såstang på skulderen mellom seg. Men en kjenner denne bæremåten fra langt eldre tider, fra et bilde hugget inn i en egyptisk obelisk.

Såstang med så

Denne metoden har også vært i bruk i vårt område langt inn på 1900-tallet, noe dette bildet fra Karterud i Østmarka viser. Foto: Hilmar Stigum 1942

Ikke alle hadde noen til å hjelpe seg, men da kunne tunge saer fraktes på denne måten. Fra Tinn i Telemark.

En jubileumsberetning

Historielaget har fått overlevert 50 års jubileumsberetning fra Grorud Idrettslag. Det er sikkert mange lag og organisasjoner i Groruddalen som har slike beretninger. Historielaget er meget interessert i å få et eksemplar til vårt lokalhistoriske arkiv på Deichmanske bibliotek, Bjerke, hvor vi allerede har en stor samling. På denne måten kan slike lokalhistoriske hendelser bli bevart for kommende generasjoner. Fra jubileumsberetningen for Grorud Idrettslag har vi sakset en fortelling skrevet av Leif Tvedt og utgitt i "Osломarka" i 1952. Leif Tvedt kjente Lillomarka ut og inn og skriver:

Lillomarka

Et friluftsområde like utenfor stuedøren

Et praktfullt naturområde

"Lillomarka er den del av Osломarka som begrenses av Gjøvikbanen fra Grefsen til Nittedal, og Hadelandsveien/Trondheimsveien fra Nittedal via Gjelleråsen til Sinsen. Men det er først og fremst plataet omkring Lilloseter, Sørskogen og Sinober de fleste tenker på når navnet Lillomarka nevnes, da det er rundt disse tre serveringssteder at trafikken samler seg.

Men rundt dette plataet ligger kanskje det deiligste stykke Lillomarka, og jeg tenker da på traktene sør-sørøst med de koselige vannene Alunsjøen, Breisjø, Aurevatn, Skredderudtjern, Romstjern og Stenbruvannet. Men dessverre, disse idyller er jo delvis blokkert for publikum, idet jo nevnte vann, unntatt Skredderudtjern, forlenget er trukket inn i Stor-Oslos vannreservoar. Spesielt var det trist at Stenbruvannet ble tatt. Her hadde befolkningen på Grorud og tilstøtende distrikter et badeparadis. Som en liten ersatning fikk vi den vesle badekulpen nedenfor vannet, men det sier seg selv at det er et slett surrogat. Ikke minst nå, etter at Grorud har fått sine folkerike nybygg viser det seg hvor utilstrekkelig dammen er. Den eneste løsning er at vi får Stenbruvannet tilbake som badevann, og vi får håpe at dette lar seg ordne snarest mulig.

Lillomarka kan i grunnen betraktes som et stykke Nordmarka, og hadde ikke jernbanen og tildels Greveveien, laget et trafikkmessig skille ved San-

dermosen/Movatn, så ville vi kanskje ikke hatt betegnelsen Lillomarka i det hele tatt. Gransker vi Lillomarkas terrengstruktur, kan vi nærmest si at det er et Nordmarka i miniatyr. Alt hva Nordmarka ellers har å by på, finner vi også i Lillomarka, om enn i noe mindre målestokk, enten det gjelder vannenes og vassdragenes størrelse, kollenes høyde, falmede løypebands antall eller ditto uryddede leirplasser. Når vi rusler omkring på Holåsen f.eks. kan en føle seg hensatt til Heikampen eller Bislingflakene, og på Røverkollen har vi et utsyn like fint som fra hvilken som helst topp i Nordmarka ellers (Jeg ser bort fra Gyrihaugen, men den ligger jo på Kroksko-gen). Og selvfølgelig ser vi (minst) syv prestegjeld fra Røverkollen, slik som det sømmer seg en skikkelig topp.

Idealterreng utenfor stuedøren

Jeg har hatt gleden av å krysse det meste av de kjente skogstrakter fra Enebakk i syd til Roa i nord, fra Gjerdrum i øst til Sylling i vest, men når jeg kommer "hjem" til Lillomarka igjen sier jeg alltid: "ute bra men hjemme best". Når vi som er "flasket opp" på Lillomarka er så begeistret for den, skyldes ikke det at vi her finner noe vi ikke finner også andre steder, men vi finner det så konsentrert og så lett tilgjengelig. Og hvilken rolle spiller ikke minst dette siste nå i våre dager da "tid er penger" mer enn noensinne før. Har du en ledig ettermiddagsstund, eller du står opp et par timer tidligere enn "nødvendig", så kan du få en deilig tur opp på Røverkollen, iallfall hvis du bor på Grorud. Her oppe i over 400 m ligger Oslo og fjorden under deg og i nordvest stikker Kikuttoppen opp bak Lillomarkas skogstrakter. Østover ser vi mot Skedsmo og Øyeren og skogene bakom, som synger helt innover mot svenskegrensen. Og går vi bort på Røverkollens nordre varde, ser vi over Hakadal mot Svartberget, Paradiskollen og Varingskollens kjente profil.

Røverkollen er historisk grunn

Vi står på gammel historisk grunn her oppe på Røverkollen forresten. På søndre toppen ligger nemlig et par bronsealderrøyser, skjønt noen særlig arkeologisk interesse har de visst ikke. Og på Røverkollen lyste de siste vardebauner den gang da Karl XII kom nordfra mot hovedstaden. Hans fremmarsj ble varslet fra varden på Varingskollen til Røverkollen, og nordmennene stoppet ham på Gjelleråsen. Navnet Røverkollen (og Rankollen litt lavere) lyder jo heller ikke svært fredelig, men så har da også røverbander holdt til i traktene. I gamle dager gikk jo den eneste farbare kjørevei,

Bergensveien, forbi Stenbruvannet under Røverkollen og videre til Nittedal. Så det var vel farende folk som ble utsatt for overfall, ja, så sent som i begynnelsen av forrige århundre (1800-tallet red. anm) foretok visstnok slike "Røverkollbanditter" overfall og ran på Kalbakken gård, med det resultat at de alle ble et hode kortere.

Er fugleparadis

Men nå er det fredelig rundt Røverkollen. Ja, terrenget mellom Røverkollen og Gjelleråsen er det fredeligste i hele Lillomarka. Her lønner det seg å dra en vårkveld med kaffelars på ryggen for å nyte fuglelivet. Tja, sier du kanskje, vi trenger da ikke dra helt dit for å høre svarttrost, (talatrost) og andre vanlige sangfugler. Men det er ikke derfor vi drar heller. Nei, vi skal hilse på storfuglen også. Og jeg har aldri før eller senere opplevd maken til den konsert jeg opplevde en vårnatt for noen år siden der nord for Bamsetjern. Ja, det var rent utrolig, så nær sivilisasjonen. For mens bilene tutet ved Gjelleråsen og bikkjene gjødde i Nittedal, sang ikke bare småfuglene av full hals, men vilddua kurret, rugda trakk og århanene spilte, ja, selv ikke tiuren lot seg affisere av bygdebråket. Da grålysningen sèg inne mellom granstammene og "tiurklokka" varslet den nye dag, lå en venn og jeg flate på maven og fulgte et av storskogens mest dramatiske skuespill: en tiurleik, hvor leiken ble bitter kamp så fjæra føyk da gamletiuren kom og ville jage ungtiurene vekk fra plassen og vekk fra haremet, som satt rundt i trærne og koset seg på kvinners vis over all denne ståhei for deres skyld. Men det er langt mellom slike vårnetter dessverre. Det er slutt med de dager vi kunne se flokker av århaner på Holasen, og det hører historien til da Sophus Aars og andre storjegere holdt til i Borrebekkhytta ved Aurevann på spilljakt. Heldigvis er jo denne spilljakta nå forbudt, så vi som elsker å "gå på storfuglen" for å oppleve et av naturens undere, risikerer ikke å få en blyladning i hodet eller andre edle deler. Skjønt en gang har jeg ønsket jeg hadde med et dobbeltløpet gevær på en slik spilljakt. Min venn og jeg hadde laget en barhytte som kamuflasje for vårt filmeksperiment. Akkurat da vi ventet at tiurene skulle komme, knaste det rett utenfor hytta. Vi satt for å begynne opptaket. Men det var nok ikke tiurene som kom, men to krypskyttere. Det var da jeg ønsket meg haglegeværet.

Et friluftseldorado

Ser vi på Lillomarka i dag er det ikke lenger jegernes, fiskernes eller botanikernes eldorado, men det er det brede friluftsliv og sportselskende bypublikums tomle plass i fritiden. Om sommeren er ikke trafikken så stor, da er det jo sjøen og fjellet som lokker, men om høsten vender skautraverne tilbake langs merkede og umerkede stier.

Om høsten kommer idrettsungdommen i stor utstrekning og beslaglegger terrenget. Orienteringssporten er jo blitt veldig populær nå, og hver eneste høstsøndag treffer en stadig på mer eller mindre velorienterte orienteringsløpere på jakt fra post til post.

Men det er selvfølgelig først og fremst om vinteren det kryr av folk i alle løypene. Som nevnt innledningsvis har vi tre serveringssteder i Lillomarka, Lilloseter, Sørskogen og Sinober. Lilloseter er hovedstasjonen hvor de fleste løyper møtes. Her kommer folk fra Sinsen, Grefsen, Kjelsås, Grorud og Nittedal, foruten en mengde av dem som hører til de østre bydeler. Lilloseter har opprinnelig hørt under garden Lillo i Aker, og ble siden en slags husmannsplass under Linderud gård. Ola Lillosetera var den første selveier, inntil gullsmedarbeiderne kjøpte stedet i mellomkrigsårene og bygde den nåværende sportsstua på kollen ovenfor "gamlesetra". I dag eies stedet av Oslo kommune og forvaltes av Oslo og Omegn turistforening. Det er blitt endel forandring på Lillo siden den gang gamle Kristoffersen bodde på "gamlesetra" og satte mat og drikke på bordet og la nøkkelen på den velkjente plassen om han skulle gå ut og ventet at vi måneskinnsløpere ville ta en kveldstripp".

Etterord:

Leif Tvedt skriver:

"Og på Røverkollen lyste de siste vardebauner den gang da Karl XII kom nordfra mot hovedstaden". Det er visstnok ikke historisk belegg for at det var en slik varde på Røverkollen, men det var en på Gjelleråsen.

"...så sent som i begynnelsen av forrige århundre (1800-tallet red. anm.) foretok visstnok slike "Røverkollbanditter" overfall og ran på Kalbakken gård, med det resultat at de alle ble et hode kortere".

Dersom det er noen som har kjennskap til historien om dette overfall og ran er Historielaget veldig interessert.

Historie er spennende!

Skaane, Kristian
Vestlisvingen 68

0969 OSLO

B

Postboks 37 Grorud, 0905 Oslo

Besøksadresse: Stabburet Nordtvet Gård, Gårdsveien 1-3,
kontortid onsdag 1100 – 1400 - telefon 22 80 44 74, leder 22 25 75 64/92 82 98 27

Vi utgir en ny årbok hvert år. Bøkene inneholder viktig lokalhistorisk dokumentasjon fra hele Groruddalen. Den eldste årboken er like aktuell nå som da den ble utgitt. Vi har et spesialtilbud til dem som ikke har en komplett samling: Kryss av på nedenstående bestillingsseddel og vi sender deg årbøkene portofritt for kun kr. 120,- per stk.

Bestilling:

Ja, takk, jeg bestiller følgende: (kryss av)

☐ Årbok 1985	☐ Årbok 1987	☐ Årbok 1989/90	☐ Årbok 1991
☐ Årbok 1992	☐ Årbok 1993	☐ Årbok 1994	☐ Årbok 1995
☐ Årbok 1996	☐ Årbok 1997	☐ Årbok 1998	☐ Årbok 1999
☐ Årbok 2000	☐ Årbok 2001	☐ Årbok 2002	☐ Årbok 2003

Jeg ønsker å betale bøkene samlet
 å betale en bok hver måned til alle er betalt

Jeg bestiller et fast abonnement for fremtidige årbøker.

Abonnementet gjelder til det sies opp.

- Kulturminneguide - Vandring i bydel Bjerke – kr. 50,-
 Vandring på Grorud kr. 50,-
 Rapport om Skansene på Bakås, kr. 75,-
 Groruddalen Kulturminneatlas, kr. 175,- + porto kr. 55,-
 Jeg ønsker å bli medlem, kontingent kun kr. 100,00 per år.

Medlem nr. _____ Navn _____

Adresse: _____ Postnr.: _____

Oslo, den _____

(underskrift)

Klipp ut denne siden, legg den i en konvolutt og send den til oss, eller
bestill over Internett www.grohi.com

Redigering: Leif Frantzen

Trykk: Rødtvet senior- og aktivitetssenter